

До СВР Д 35.052.19
у Національному університеті
«Львівська політехніка»

(79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12)

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**кандидата юридичних наук, професора Коваліва Мирослава
Володимировича на дисертаційне дослідження Сидор Наталії Теодозіївни
«Правове регулювання заходів процесуального примусу в адміністративному
процесі», подане на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право**

Ступінь актуальності обраної теми.

Розвиток України в напрямі побудови демократичної правової держави не може відбуватися без встановлення надійних правових гарантій вільного і безпечного існування особи в суспільстві. Процеси державотворення та правотворення України зорієнтовані на практичне втілення конституційних положень у частині розбудови сучасної, економічно розвиненої, конкурентоздатної, правової держави. Декларування особи найвищою соціальною цінністю, розбудова організаційно-правової структури та функціонального призначення органів усіх гілок державної влади, запровадження партнерської моделі взаємовідносин особи і органів держави при суттєвому скороченні вимушеного втручання останніх, вагомої актуальності набувають питання застосування процесуального примусу, який і нині очолює систему методів регулювання діяльності судової системи та більшості державних органів.

Дослідження заходів процесуального впливу, які застосовуються в діяльності адміністративного суду України, є доцільним на сучасному етапі державотворення,

адже поряд із втіленням у життя прав і свобод людини та громадянина, держава змушена застосовувати відповідні обмеження цих прав і свобод у законом визначених ситуаціях. Тому погодження державних примусових заходів із сучасними демократичними вимогами нині займають провідну ланку у юридичній науці та практиці.

У контексті цього вивчення правового регулювання заходів процесуального примусу в адміністративному процесі має надзвичайно важливе значення та спонукає до оптимізації положень адміністративного права та процесу і нагальних потреб сьогодення.

Актуальність дослідження також зумовлена і необхідністю застосовувати заходи процесуального примусу та відіграє суттєву роль у діяльності адміністративних судів України, сприяючи покращенню дисципліни, злагодженості та порядку на всіх рівнях діяльності цих органів.

Отже, не викликає жодних сумнівів, що дисертаційне дослідження Сидор Наталії Теодозіївни на тему: «Правове регулювання заходів процесуального примусу в адміністративному процесі» є актуальним і своєчасним.

Про актуальність дослідження свідчить також його відповідність Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 та низці інших програмних документів, розроблених на рівні держави.

Викладене вище, засвідчує, що дисертація Сидор Н. Т. є актуальною для сучасної правової науки та науки адміністративного права і процесу.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційне дослідження Сидор Н. Т. будується на комплексному, системному підході, характеризується відповідним рівнем наукових узагальнень. Здобувач використав значну кількість наукових праць фахівців з адміністративного права і процесу, адміністративного судочинства, конституційного права, загальної теорії держави та права, теорії управління та інших галузевих правових наук, а також галузей знань. Високий ступінь наукової обґрунтованості і достовірності

результатів дослідження забезпечено, крім цього, використанням комплексу філософських, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Окрім того, автором реалізовано міждисциплінарний підхід з використанням теоретичних напрацювань інших наук, для виявлення характерних рис і функцій примусу, як цілісної системи взаємопов'язаних елементів. Водночас, в процесі дисертаційного дослідження Сидор Н. Т. використано низку спеціальнонаукових методів: історико-юридичного, формально-логічного (дедукції, індукції, визначення і поділу тощо). З метою формування емпіричної частини дослідження автор застосував методи статистичного спостереження (анкетне опитування, аналіз документів, спостереження), зведення і групування, а також математичний аналіз отриманих статистичних даних, а для формування висновків та узагальнень результатів дослідження – досягнення формальної логіки та деонтологічної логіки.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Зміст дисертації загалом характеризується достатньо високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений теоретичний підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, класифікації і критерії дозволили автору аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних проблем правового регулювання заходів процесуального примусу в адміністративному процесі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає, насамперед у тому, що представлене дослідження позиціонується як одне із небагатьох системних досліджень правового регулювання заходів процесуального примусу в адміністративному процесі, у якому комплексно, з використанням сучасних методів наукового пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки аналізується предмет дослідження в контексті міжнародних стандартів забезпечення належного правосуддя.

Дисертація Сидор Н. Т. вміщує низку елементів новизни. Серед найбільш значимих положень та висновків, що є новими для юриспруденції, вкажемо на такі:

1) цілком виправдано, що процесуальний примус в адміністративному процесі розглянуто як один із способів впливу на поведінку учасників процесу, урегульований нормами адміністративно-процесуального права, яке передбачає можливість застосування процесуального примусу до осіб, що не виконують вимоги закону або для попередження такого невиконання. Такий вплив може виступати в різних формах і носити різний характер. Це і заходи впливу, спрямовані на протидію неправомірній поведінці окремих осіб і на відновлення порушеного права, і заходи, що застосовуються до учасників процесу та іншим суб'єктів з метою припинення або запобігання їх протидії виконанню завдань адміністративного судочинства;

2) обґрунтовано дисертант розглянув заходи процесуального примусу в адміністративному процесі як самостійний вид державного примусу. Встановлено знаки заходів процесуального примусу, якими є: офіційність, владний характер, немайновий характер впливу, примусовий характер, спрощеність, оперативність, економічність процесуального режиму застосування, правовий характер;

3) заслуговує на увагу подальша розробка класифікації заходів процесуального примусу в адміністративному процесі. Виявлено, що відмінності спостерігаються у вибудовуванні класифікаційних моделей процесуального примусу. Найбільш важливу роль в класифікації процесуального примусу відіграє критерій цільового призначення і способу забезпечення порядку. Названий критерій дозволяє виділити такі форми процесуального примусу: попередження, припинення, правовідновлення, процесуальне забезпечення, юридичну відповідальність;

4) слушними є підходи щодо розуміння заходів процесуального примусу в адміністративному процесі як самостійного виду державного примусу. Встановлено особливості окремих заходів примусу в адміністративному процесі, що полягає у тому, що вони мають, з одного боку, ознаки заходів захисту, а другого, – є заходом відповідальності, який застосовується до учасника процесу за невиконання чи неналежне виконання процесуального обов'язку;

5) заслуговує на увагу теза автора про те, що примусовий характер адміністративно-запобіжних заходів полягає в реалізації владних і однобічних дій уповноваженими суб'єктами, підставою яких є настання умов, передбачених диспозицією адміністративно-правової норми. Законодавством про

адміністративне судочинство передбачається можливість застосування примусових заходів, спрямованих на забезпечення нормального його перебігу;

б) констатація, що в адміністративному судочинстві України визначено такі види заходів процесуального примусу та особливості їх застосування: 1) попередження; 2) видалення із залу судового засідання; 3) тимчасове вилучення доказів для дослідження судом; 4) привід; 5) штраф. Натомість, автор звернула увагу на те, що сьогодні практика застосування заходів процесуального примусу є досить обмеженою, що дає змогу говорити: по-перше, про недосконалість процесуальної регламентації заходів процесуального примусу; по-друге, про відносну дисциплінованість суб'єктів адміністративного процесу.

7) виокремлення ознак адміністративного примусу та формування висновку про те, що процесуальний примус є різновидом адміністративного примусу. Водночас, окреслення тих особливостей, які виділяють їх від інших адміністративно-примусових заходів. Так, здобувач вказує, що по-перше, одна з основних ознак адміністративного примусу полягає в тому, що він застосовується, як правило, у позасудовому порядку посадовими особами переважно до органів виконавчої влади. По-друге, для законодавства, що регулює адміністративний примус, характерна відсутність систематизації. Дотепер з усіх видів адміністративного примусу були систематизовані лише заходи адміністративної відповідальності (відповідно КУпАП). Тепер до них додалася група – заходи процесуального примусу згідно КАС України. По-третє, фактичними підставами застосування заходів адміністративного примусу виступають правопорушення або загроза їх здійснення, а також виникнення інших, несприятливих для суспільства і держави аномалій з юридичним змістом. Відмітна особливість заходів процесуального примусу згідно КАС України полягає в тому, що порушення, у зв'язку з вчиненням яких вони можуть застосовуватися або які вони можуть попереджати, мають суто процесуальну сутність – це порушення не будь-якого галузевого законодавства чи інших нормативних правових актів, а виключно процесуальних норм КАС України, які призначені і застосовують тільки для захисту відповідних адміністративно-процесуальних відносин.

Сформульовані дисертантом висновки відповідають завданням

дослідження, відображають у стислій формі результати дослідження.

Дисертація Сидор Н. Т. є завершеною роботою, результати якої можуть знайти своє **практичне впровадження** у: *науково-дослідницькій сфері* – для подальшої розробки проблематики правового регулювання заходів процесуального примусу в адміністративному процесі; у *правозастосовній діяльності* – для удосконалення діяльності адміністративних судів щодо застосування заходів процесуального примусу в адміністративному процесі; у *навчальному процесі* – положення та висновки дисертації можуть бути впроваджені в процес викладання дисциплін: «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Адміністративне судочинство», «Проблеми адміністративного судочинства».

Наведені в дисертації положення, а також узагальнення нормативно-правового матеріалу можуть бути використані в процесі підготовки навчальних посібників і підручників для студентів й аспірантів юридичних факультетів закладів вищої освіти, а також як допоміжний матеріал у процесі складання навчальних програм.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації в опублікованих працях.

Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в 11 публікаціях, серед яких – п'ять статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, одна – у періодичному виданні іноземної держави (Польща), п'ять – у збірниках тез доповідей на науково-практичних заходах.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження та зауваження до нього.

Натомість, не всі авторські тези, твердження і міркування сприймаються як логічний підсумок емпіричних спостережень, що на достатньому рівні обґрунтовані з теоретичних позицій, здобутків юридичної практики і аналізу нормативного матеріалу. Деякі з них потребують додаткових роз'яснень і уточнень з огляду на сучасний стан та перспективи розвитку адміністративно-правової теорії і відповідної законодавчої бази. У зв'язку з цим є необхідність висловити низку

зауважень і окреслити дискусійні положення. Зокрема:

1. В обґрунтуванні актуальності теми дослідження автор підкреслює, що в теорії адміністративного права категорія «адміністративний процес» знайшла своє трактування через два підходи – широкий і вузький. Розглядаючи правове регулювання заходів процесуального примусу в адміністративному процесі дисертантка стає на бік вузького підходу, який зводиться до «юрисдикційної концепції», до сфери адміністративного судочинства. Однак, ця теза є дещо дискусійною, що вимагає від автора додаткового пояснення під час публічного захисту.

2. Цілком виправданим є підхід при якому дисертант аналізує процесуальний примус крізь призму державного примусу та адміністративного примусу, наголошуючи на тісному зв'язку усіх трьох категорій. Однак, вважаємо, що при цьому питанню державного примусу все ж відведено не достатньо місця.

3. Вважаємо, що доцільно було б звернути прискіпливішу увагу питанням правового регулювання такого заходу процесуального примусу в адміністративному судочинстві, як видалення із залу судового засідання, а саме фактичним підставам для застосування видалення з зали судового засідання та умовам застосування такого видалення в контексті повторності.

4. З огляду на те, що інститут адміністративного судочинства є наймолодшою галуззю в системі правосуддя, не зайвим було б звернутися до зарубіжного досвіду та виокремити певні позитивні аспекти для нашої держави.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Водночас, зазначені зауваження переважно мають дискусійний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Автореферат дисертації ідентичний її основним положенням і повністю відображає зміст та результати дослідження. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог.

Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертація «Правове регулювання заходів процесуального примусу в адміністративному процесі» є завершеною

працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для науки адміністративного права, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, а її автор – Сидор Наталія Теодозіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри адміністративно-правових
дисциплін юридичного факультету

Львівського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, професор

М. В. Ковалів

